

Видове населени мѣста въ България

отъ Ан. Сп. Разбойниковъ

Употрѣбямъ „населени мѣста“ въ смисълъ на „селища“. Защото всѣко едно населено мѣсто е едно селище. Може населеното мѣсто да е временно населено, въ такъв случай и селището ще бѣде временно. Ако населеното мѣсто е постоянно, имаме постоянно населено мѣсто или постоянно селище. Въ такъв правъ смисълъ и Главната дирекция на статистиката употрѣбя израза, „списъкъ на населенитѣ мѣста въ царство България“, иска все едно да каже—списъкъ на селищата у насъ.

Общо прието у насъ е, когато стане дума за видоветѣ селища или населени мѣста, лесно да се отговори, че тѣ сж три вида: градове, села и колиби (махали). Свикнали сме съ тия три вида селища. Още първитѣ изследвачи и съставители на учебници по отечествена география е трѣбвало да се справятъ съ въпроса: какви видове (групи) селища има въ България. Х. и К. Шкорпилъ (География и статистика на княжество България, Пловдивъ, II изд. 1892 г.) срѣщатъ трудности. На едно мѣсто тѣ казватъ: „Населението живѣе въ градоветѣ, градовцетѣ и селата“ (стр. 122). И по-нататкъ: „Въ планинскитѣ мѣста . . . селата сж разпилѣни по горитѣ и върховетѣ на колиби (кошари, махали, хижици).“ Разбира се, ние днесъ не приемаме, че селата сж разпилѣни на колиби, понеже колибитѣ сж отдѣленъ видъ селища, съ свое име, свой самостоятеленъ произходъ, своя физиономия; нито приемаме, че сж разпилѣни по върховетѣ на планинитѣ. Сжщитѣ автори по-нататкъ прибавятъ: „Въ България нѣма още законни опредѣления за названията: градъ, градецъ, пазарно мѣсто, село и др.“ А въ отдѣла Статистика, се дообясняватъ: „Населението живѣе въ градоветѣ, градовцетѣ, селата и махалитѣ“ (стр. 187). Д-ръ К. Иречекъ не отдѣля мѣсто за колибитѣ (махалитѣ), а ги описва ведно съ селото (Княжество България, ч. I, 1899 г. Пловдивъ, стр. 174). За него „поселения съ неградско население сжществуватъ селска и подворна система една до друга“. Подворна система поселения за Иречекъ сж колибитѣ и махалитѣ. „Обдинитѣ се разпадатъ тамъ на селца или купъ дворове, които отстоятъ едни отъ други на човѣшки кличъ, и български се наричатъ колиби или кошари, турски — махали“. На сжщото мѣсто Иречекъ бележи: „Поради небезопасността въ страната, внѣ отъ селото нѣма никакви осамотени жилища, а само отдѣлни ханища, воденици или нѣколко затулени въ диплитѣ на нѣкое лесисто бърдо малки манастири.“ Той и въ Пжтуванията си не отдѣля колибитѣ (махалитѣ) отъ селата. При описанието, което прави на българското село, дѣли последното на два вида „споредъ начина на своето основаване“: единиятъ видъ сж единични и по-голѣми села, а другиятъ видъ преобладава въ планинскитѣ краища. „Тамъ селата сж раздѣлени на групи, отдалечени една отъ друга обикновено на едно провикване, и се наричатъ колиби или кошари, турски — махали, понѣкога биватъ разпрѣснати на нѣколко часа пжтъ по лесисти склонове и мѣстни долини“. (Пжтувания по България, II ч. отъ Княж. Бѣлг., Пловдивъ 1899, стр. 82). Споредъ Иречекъ „паланката“ е преходъ отъ село къмъ градъ, но тая дума малко се употрѣбя въ България.

Едва по-късно по-ясно се отдѣлиха видоветѣ селища у насъ. Проф. А. Иширковъ приема следнитѣ видове населени мѣста: „Населението въ България, казва той, живѣе

въ отдѣлни видове колиби, села, паланки и градове“ (България, географски бележки, София 1910, стр. 144). И обяснява, че малко се срѣщатъ у насъ отдѣлни дворове, които да представятъ самостоятелни стопанства, а малко сж отдѣлнитѣ дворове въ видъ на паяти, държави, ханчета, воденици, чифлици и други. Проф. Иширковъ сжщо бележи, че наименованието „паланка“, което да показва преходно селище между село и градъ „не влѣзе въ нашата административна номенклатура и изгуби своето значение“ (стр. 148). Справедливо бележи още, че е „мжчно да се даде географски изразъ на селищата въ България по категория възъ основа на статистиката, защото тя не разграничава винаги села и колиби.“ Тая мжчнотия, както ще видимъ, сжществува и днесъ, смѣсицата дори е много по-голѣма, отколкото на пръвъ погледъ бихме допуснали. А отъ двадесетъ години насамъ, благодарение на увеличаването броя на населението и напредъка на стопанския животъ у насъ, се даде новъ тласкъ за развитие на поселищнитѣ отношения, създадоха се и нови поселищни форми, нови поселищни видове.

И, наистина, какви видове (типове) насѣлени мѣста или селища има у насъ? Подъ ржка ми е Списъкъ на населенитѣ мѣста въ царство България споредъ преброяването на 31 декемврий 1926 г., издание на Главната дирекция на статистиката, София 1930 г.¹⁾

Нѣкои отъ тия видове (типове) сж безспорни и общеизвестни. Напр. градътъ, като видъ селище. Градското селище си има своя физиономия, свой икономически и духовенъ животъ. Градътъ се е типизиралъ у насъ още преди освобождението, но той особено се оформи следъ това. Градътъ е отдѣленъ и чрезъ законитѣ въ страната отъ другитѣ видове селища. Но тукъ настѣпва едно противоречие: издигнати или признати сж за градове селища, които нито иматъ градска физиономия, нито иматъ градски животъ (Кошу-кавакъ, Мъстанли, Клисура и др.).

Другъ безспоренъ видъ е селото. То е най-много разпространено; разпространено е навсѣкжде въ България и можемъ да кажемъ, че селото е типичното българско селище. Колибитѣ или махалитѣ сж другия видъ селища у насъ, които сжщо, може да се каже, сж ясно разграничени отъ горнитѣ два вида, макаръ много чести да сж и смѣшенията. Колибитѣ и махалитѣ сж другия типъ твърде много разпространено българско селище.

Единъ новъ видъ селища, вече доста разпространени, сж гаритѣ и спирки тѣ. Гара Кричимъ е далеко отъ едноименното село, а сжщо — отъ съседното село; гара Бѣлово е вече толкова голѣма, колкото половина отъ съседното ѝ с. Гол. Бѣлово, а е по-голѣма отъ другото съседно с. Малко Бѣлово; гара Червенъ-брѣгъ бѣ по-голѣма отъ с. Червенъ брѣгъ, и т. н. Не става тукъ дума за гари (и спирки), когато сж въ самитѣ други селища (градове, села, махали) или просто край тѣхъ. А има гари и спирки, които носятъ нови имена (гара Хумата — къмъ с. Радомирци, Луковитска окол., и др.). Но и когато носятъ името на съседния градъ или село, тѣ пкъ сж отдѣлни селища, макаръ нѣкога статистиката да ги брое къмъ градоветѣ или селата. Нѣкога името на гарата или спирката е преводъ на името на съседното село, ако последното име е турско (спирка Лешникъ — къмъ с. Пъндъклий, Ямб. ок., гара Чернево — къмъ с. Кара-сарлий, Айт. ок., и т. н.). Къмъ с. Габешъ (Варн. ок.) се броятъ (числятъ) 2 гари — Корито и Кривинитѣ, които по име нѣматъ нищо общо съ името на това село; къмъ Рилския манастиръ се числятъ сжщо две гари. А гара Каялий се числи къмъ с. Урумъ-ени-къой (Айт. ок.). Нѣкога гаритѣ или спирки тѣ носятъ съвършено други имена, обаче сж въ нѣкое селище, и въ такъвъ случай тѣ не могатъ да се считатъ за отдѣлно населено мѣсто, макаръ статисти-

¹⁾ Промѣнитѣ, станали следъ тая дата, като административно дѣление, промѣни въ положението на селищата и пр., не сж взети подъ внимание. Всичко е представено, както е било на 31 XII 1926 г.

ката да ги брои отдѣлно. Напр. въ с. Скутаре е спирка Стрема (Пловд.), въ с. Кадиево, (с. ок.) е спирка Родопи и т. н. Но статистиката не е последователна, когато брои гаритѣ (и спиркитѣ) като населени мѣста: веднажъ ги поставя между селата, а другъ пжтъ ги счита отдѣлни селища. Статистиката счита нѣкои гари за села, за каквито сж признати по законодателенъ редъ. М-вото на желѣзницитѣ, съ новитѣ наименования на гари и спирки, още повече допринесе за обособяването имъ като отдѣленъ видъ селища. Въ нѣкои околии има много гари и спирки: въ Варненска селска е имало (на 31 XII 1926 г.) всичко 86 населени мѣста, отъ които нито единъ градъ, а гари и спирки 11, въ Провад. ок. 12 гари и спирки, въ Дунн. ок. 15 и т. н.

Манастиритѣ сж отдавнашенъ видъ селища у насъ. Тѣ сж разположени въ уединени мѣста, безъ географски удобства. Нѣкои отъ тѣхъ, по законодателенъ редъ, сж признати като села, съ свое самоуправление. Такива манастири статистиката поставя въ броя на селата, т. е. счита ги за „села“. Разбира се, това не е правилно. Единъ манастиръ може да бжде съ права на село, но той не е никакво село. Манастири, които сж броени като села: сж Рилския, Бачковския, Клисурския (Берк. ок.), Троянския и Преображенския. Нѣкои бивши манастири се въздигнали въ особенъ видъ селища и вече нѣматъ нищо общо съ името си: Св. Константинъ и Елена край Варна, сжщо Св. Димитъръ пакъ край Варна. Тѣ вече се превърнали въ особенъ новъ типъ селища въ България — курортни селища. Сжщо такива сж: курортътъ Бѣла-черква (Стан. ок.), курортното селище до с. Костенецъ, което статистиката, неизвестно защо, нарича „махала Курорта“, курортътъ Чамъ-кория, който пжкъ за статистиката е „мѣстность“. Курортнитѣ селища не сж праздни и презъ зимата, но лѣте се посещаватъ и обитаватъ отъ много жители. На тѣхъ приличатъ каракачанскитѣ селища, които сжщо лѣте се обитаватъ, а зиме сж почти праздни.

Около градоветѣ се оформява единъ новъ видъ селище, животътъ на което е тѣсно свързанъ съ живота на града, това е предградieto. Името обаче не е широко разпространено у насъ и, изглежда, не ще се разпространи. По-лесно предградията могатъ да минатъ като села около градоветѣ, или като махали. Статистиката споменава едно такова „предградие“ 1½ клм. далеко отъ гр. Берковица — Беговица. Модерното предградие до София се числи като махала къмъ с. Обѣля, а къмъ с. Филиповци се числи Чохаджийското предградие.

Доста старъ типъ населени мѣста сж хановетѣ. Тѣ се числятъ къмъ съседнитѣ селища: Петроханскитѣ ханове (къмъ с. Клисура, Берк. ок.), Главановски ханове (къмъ едноименното село, Трънска ок.), ханъ Лушинъ (къмъ с. Добринища, Разл. ок.), хановетѣ Чисто тепе отъ 1 сграда и Срѣтешъ отъ 7 сгради (къмъ с. Якоруда, Разл. ок.). Но много нѣкогашни ханове, сега сж села или махали. Статистиката посочва край гр. Габрово хановетѣ Дѣдо Дяно съ 33 кжци и Голкиното съ 2 кжци. Тия „ханове“ вече се развили въ селища — предградия на града.

Чифлицитѣ сж сжщо много старъ типъ населени мѣста, винаги сж се срѣщали въ нашитѣ земи. Говоря за чифлици, които постоянно се обитаватъ, защото има населени мѣста, които носятъ това име, и се обитаватъ само лѣтно време. Чифлицитѣ носятъ името на нѣкогашния или на сегашния си собственикъ, а други носятъ различни мѣстни имена: Бойчевъ чифликъ (5 клм. далеко отъ с. Въл. Слатина, Ферд. ок.), Йонтовъ-Сяровъ чифликъ (Ямб. ок.), Слънчево (Османъ-паз. ок.), Заешки градъ (Ломско) и др. А чифликътъ на Г.-Орѣхов. захарна фабрика е чакъ въ Шум. околия. Чифликътъ Панихри е 13 клм. отъ Ахтополъ. Нѣкои „чифлици“ въ М.-Търн. ок. сж истински населени мѣста колиби.

Минитѣ сж нови селища, макаръ тоя типъ селища у насъ още да сж твърде малко: мина Плакалница до мах. Кара-баиръ, мина Черно море (все въ Бург. ок.). Подобни

селища сж възникнали около нѣкои фабрики — край фабрични селища. Статистиката имъ дава различни имена; „Индуриалния квартал“, или „Кжци около голѣмитѣ български мелници“ (все край Бургасъ), „Балабановата фабрика“ („Българска горска индустрия“), която се числи къмъ с. Кочариново, и т. н. Или още нѣкои видове селища, които се срѣщатъ твърде рѣдко или дори поединчно. Нѣкои земеделски училища сж такива селища: край гара Пазарджикъ, училището на мѣстото на бивше-то с. Борушъ (Г.-Орѣх. ок.) и др. Подобни селища сж и конезаводитѣ (Кабюкѣ и др.), спасителнитѣ домове, царскитѣ дворци (Евксиноградъ и др.), църквата и болницата до с. Шипка. Къмъ спасителнитѣ домове можемъ да отнесемъ туристическия хижи.

Особенъ типъ селища сж „отдѣлнитѣ единични обитавани сгради“, които бележи статистиката (въ Дрѣновска ок. и др.), или, както другаде ги нарича, прѣснати дворове (къмъ с. Граничакъ, Бѣлогр. ок. и др.), или разпрѣснати кжци постоянно обитавани, или отдѣлни кжци, „въ които живѣятъ при имотитѣ си мѣстни жители“ (Врачанско). Впрочемъ, тукъ статистиката се чувствува въ невъзможностъ вече да даде име на подобни селища, да ги отдѣли въ особенъ видъ. Тя често употрѣбѣва израза „мѣстности“, като подразбира видъ селища съ повечко или само съ една кжца (Врач. ок.). А другаде дообяснява тоя видъ селища съ думитѣ „кошари“ или „колиби“. При подобна невъзможностъ, статистиката нарича едно селище заселище: „заселището Баа-тарла“ въ землището на с. Вая-къой до Бургасъ, а въ землището на сжщия градъ има едноименна „махала“. На сжщото мѣсто статистиката употрѣбѣва името „заселището Бърдарево“, като обяснява, че то е „часть (махала)“ отъ с. Гулица.

*

Двата вида горепоменати селища — село и колиби (махали) — заслужаватъ единъ по-подробенъ анализъ. Селото, като отдѣленъ типъ селище, си има свои белези. Най-важенъ е поминъкътъ на населението: Селянитѣ се занимаватъ съ земедѣлие, скотовѣдство или използватъ горитѣ. Това е белегъ сжщо за колибитѣ (махалитѣ). За градоветѣ тия занятия сж странични, или съ тѣхъ може да се занимава часть отъ населението. Само нѣкои отъ малкитѣ градове сж повече съ селски занятия. Строежътъ на кжцитѣ не е сигуренъ белегъ: има села съ градски строежъ на кжцитѣ — въ планинскитѣ области или въ областитѣ съ гжсто население. И обратно, много градове по строежа си приличатъ на най-обикновени села. Не е белегъ и броятъ на жителитѣ. Село Кнежа е известно като най-населено, има население колкото сбора отъ населението на градоветѣ Месемврия, Василико, Ахтополъ, Созополъ, Дьовленъ, Мелникъ, Кошукавакъ, Мъстанлий. Но и с. Козлодуй е по-голѣмо отъ центъра на околията, гр. Орѣхово, и т. н. Кошукавакъ е най-малкия градъ въ България (553 д. ж. на 31 XII 1926 год.). А има и много малки села, по-малки отъ много колиби (махали). С. Калугерово (Карл. ок.) има 10 домакинства или 51 д. ж.; с. Сюрдюлю (Кошук. ок.) — 11 домакинства или 45 д. ж. с. Айдънъ-къой (Османпаз. ок.) — 2 сгради, 7 домак. или 44 д. ж. Отъ тази гледна точка ние бихме имали два вида (типа) села: голѣми села и малки села. А отъ гледна точка на строежа — села градски типъ и истински села. Така е и за градоветѣ: малки и голѣми градове, градове селски типъ и истински градове.

Обаче въ случая насъ ни интересува селото като отдѣленъ видъ населено мѣсто, неговото разположение, като мѣсто, кждето е събрано население за общо, съвмѣстно или близко съжителство, като общественъ организъмъ въ връзка съ разположението му върху дадено мѣсто отъ земната повърхнина. Това, което ние обикновено наричаме село, представя събиране на отдѣлни семейства или домаки-

ства, близко едни до други, въ сгради съ по-голъми или по-малки дворове. Това е обикновено село, като отдѣленъ населенъ видъ. Другъ видъ села сж така нареченитѣ разпрѣснати, сборни или групирани села, имена, които често пжти самата статистика употрѣбя. Тия села сж сборни отъ повече или по-малко колиби (махали), та по този начинъ колибитѣ или махалитѣ носятъ едно общо име, като си запазватъ и своитѣ отдѣлни имена. Общото събирателно име не се носи отъ никоя отдѣлна махала (колиби), то е ново име, то е общо сборно име на „селото“. Ние винаги казваме „село“ Вакарелъ, а въ сжщностъ има 9 махали съ свои имена, които топографски сж разпрѣснати, отдѣлни купове, но само административно сж събрани подъ едно име — името „Вакарелъ“; къмъ махала Хановетѣ се числи гара Вакарелъ, която е най-новото селище. Тукъ думата „село“ е едно събирателно име. Въ сжщата околия с. Бѣлица се състои отъ 7 махали, никоя не носи това име. Цѣлата мѣстностъ, въ която сж прѣснати махалитѣ, се нарича Бѣлица. Такива разпилени (прѣснати), сборни или групирани села има много въ Софийско, Г.-Джумайско, Дупнишко, Бѣлоградчишко и др. Нѣкое отъ населенитѣ мѣста въ такива села може да се нарича просто „селото“ и друго собствено име да нѣма. Но понѣкога едно отъ населенитѣ мѣста, които образуватъ сборното село, е дало името си на цѣлото сборно селище. Прѣснатостта нѣкъде е просто изумителна, особено въ Софийско и Г.-Джумайско. Въ последната околия с. Габрово се състои отъ „селото“ и 28 махали; с. Бистрица — отъ „селото“, 7 махали, 11 колиби и 3 населени „мѣстности“; с. Дрѣново отъ 28 махали. Въ Разл. околия с. Бабякъ се състои отъ 12 махали и 39 колиби, с. Кресна (Св. Врачка ок.) отъ 35 махали, с. Брѣзе (Соф. ок.) отъ 37 махали и мѣстности, с. Осиковица (Орх. ок.) отъ 1 село, 18 махали и 17 колиби. Най-прѣснато „село“ въ България е Лешко, Г.-Джум. ок., което е образувано отъ 56 все махали! Ни една отдѣлно сама не носи това име. За нѣкои сборни села е казано, че съставляващитѣ ги махали (колиби) сж почти слѣти, въ такъвъ случай бихме имали, покрай истински разпрѣснатитѣ села, и другъ единъ видъ почти прѣснати или почти събрани или почти слѣти села. А за други села статистиката казва, че къмъ тѣхъ се „числятъ“ колиби (или махали), като се изброяватъ последнитѣ. Такива села не сж сборни (прѣснати), защото тѣ сами за себе си сжществуватъ като села, обаче изобщо числящитѣ се къмъ тѣхъ махали или колиби оставатъ безименни, ако имъ отнемемъ селото (въ Тетев. ок. и др.); махалитѣ или колибитѣ се явяватъ, така да се каже, спжтници на селото, това сж села съ прибавки. — Но бихме могли да отдѣлимъ още единъ видъ села — временно обитавани села. Защото статистиката бележи (Св.-Врач. ок.) село Тремошница съ 90 домакинства, а само 2 души налично население (мѣстно 417 д.) и обяснява, че това село е каракачанско и се обитава само лѣтно време.

Названията колиби и махала сж равнозначаци. Тѣ опредѣлятъ единъ и сжщъ видъ населени мѣста (селища). Нѣкъде се употрѣбятъ и дветѣ имена, обаче тѣ си иматъ и свои отдѣлни области на разпространение. Като родово понятие думата „махала“ се употрѣбя винаги въ единствено число: махала Бодятъ, махала Фъртунитѣ. А като родово понятие „колиби“ се употрѣбя винаги въ мн. число: колиби Липа, колиби Тутманици. Обаче думата „колиби“ или ед. ч. „колиба“ има и друго значение: означава видъ временно жилище, временна сграда, защитна временна сграда, защитна временна постройка противъ дѣждъ и студъ. За това и статистиката едва успѣва да бжде последователна, кога употрѣбя тая дума, а нѣкъде е неясна: дали думата е употрѣбена въ смисълъ на видъ селище или въ смисълъ на видъ постройка. На мѣста статистика се изразява, че имало лѣтно време обитавани чифлици и прибавя въ скоби „колиби“. А често пжти колибитѣ носятъ имена на по-широки, по-обширни мѣстности. За Тетев. околия статистиката казва, че има „други колиби прѣснати“ изъ планината, тѣ били „съ по

нѣколко кжци . . . нѣкои сж единъ видъ кошари, други сж обитаеми презъ една часть отъ годината, прѣснати изъ мѣстности, отъ кждето сж получили името си“. Има колиби и махали, които нѣматъ собствено землище, тѣ сж въ землището на съседното село или градъ. Общо обаче подъ колиби, или махала като видъ селище ние разбираме малка купчина отъ селски домакинства, малко селце, домакинствата на което сж повече или по-малко разпрѣснати или съ широки разграничени дворове. Махалитѣ край градоветѣ сж отдѣлни квартали на последнитѣ.

Колибитѣ (махалитѣ), като особенъ видъ селища, сж много разпространени у насъ. Най-много се срѣщатъ въ планинскитѣ прѣсѣчени области, въ долинитѣ на малкитѣ планински рѣки и въ планинскитѣ склонове. Ала по брой на домакинства и жители тѣ сж най-различни. Има колиби и съ по едно само домакинство (3-4-5 д. жители): кол. Калинитѣ 1 дом. 3 д. ж., кол. Гарвановъ-камъкъ 1 дом. 4 д. ж., кол. Топалитѣ 2 дом. 6 д. ж. (все въ Габр. ок.); к. Марговци съ 3 сгради, 3 дом. 20 д. ж. (Търн. ок.), мах. Градокъ 1 сграда, 1 дом., 7 д. ж., мах. Добрева-махала 6 сгр., 6 дом. 27 д. ж., мах. Ровина 3 сгр., 4 дом., 15 д. ж., и т. н. (все въ Пашм. ок.). Сигурно такива малки ще да сж и прѣснатитѣ изъ планината колиби въ Тетев. ок., за които статистиката не дава подробни данни. А други колиби (махали) сж голѣми, колкото много отъ по-голѣмитѣ села; други по брой на сгради и жители надминаватъ нѣкои отъ градоветѣ: к. Тодорчетата иматъ 93 дом. или 430 д. ж. (Габр. ок.), м. Балабанска 210 дом., 909 д. ж., м. Трапето 250 дом., 1079 д. ж. (Троянска ок.). Отъ тази гледна точка бихме имали единъ типъ селище малки колиби (махали) и другъ типъ — голѣми колиби (махали). А въ Ловчанско една махала (Изворджикъ) е била раздѣлена съ царски указъ между две общини. Това е една раздѣлена (подѣлена) махала. Би трѣбвало да прибавимъ, както това прави статистиката, като още единъ особенъ видъ махали необитаванитѣ зиме, а само лѣтно време. Такива временно обитавани махали или колиби въ Разл. ок. има 2 (лѣте съ 88 дом. или 579 д. ж.), а ги има и другаде (въ землището на с. Гол. Бѣлово, Пазарджишка ок. и др.).

И тукъ, при колибитѣ и махалитѣ, както при селата, има различия. Преди всичко има прѣснати или сборни махали и колиби (въ Кърдж. ок., въ Троянска и т. н.). Нѣкжде статистиката ги нарича групирани махали или колиби. Тѣ, наредъ съ обикновенния типъ колиби (махали), сж другъ типъ. Едни отъ тия махали (колиби) се състоятъ отъ „по-малки“ махали или колиби. Нѣкога такива разпрѣснати или сборни колиби, като едно селище, се числятъ къмъ села (кол. Робовешки се числятъ къмъ с. Осиковица, Орх. ок., състоятъ се отъ 17 по-малки колиби). Много пжти общото име не се носи отъ нито една отъ по-малкитѣ (съставляващи сборната) махали или колиби. Статистиката при подобни случаи се изразява, че махала X. се състои отъ „малкитѣ махали“, или отъ „по-малкитѣ махали“, или отъ „махаличкитѣ“ . . . , като ги изброява; колибитѣ X. се състоятъ отъ „малкитѣ колиби“ . . . Сигурно такива ще сж посоченитѣ отъ статистиката „групи махали“ Круша, Петровецъ и др. въ Бѣлогр. ок. А другаде статистиката направо изброява малки махали, по-малки, махалички, които се отнасятъ къмъ нѣкои села, числятъ се къмъ последнитѣ. Тѣхъ ние ще причислимъ къмъ вида малки махали или видъ махалички. Но, както при селата, и тукъ има още единъ видъ — почти слѣти махали или колиби.

Особно мѣсто заематъ единъ видъ селища, за които стана дума и по-горе, различни на малкитѣ махали и колиби. Статистиката ги нарича мѣстности и малки мѣстности. Явно е, че нѣкои отъ тѣхъ сж най-обикновени махали или колиби. Въ Врачанско сж отбелязани нѣколко подобни мѣстности, едно село дори се състои отъ 2 „мѣстности“, а една „мѣстность“ е само съ една сграда. Въ Габровска околия лесно биха дали името „колиби“ на всички тия „мѣстности“. Такива мѣстности има и въ Софийско

Напр. с. Бръзе се състои отъ „селото“ и 14 махали и 28 мѣстности, които се числятъ къмъ махалитѣ, а отъ 4 мѣстности се състои и „селото“. А за с. Загъжене се казва, че „е прѣснато и се състои отъ „селото“ и мѣстнитѣ (колиби, кошари)“ — изброяватъ се 25 такива „мѣстности“. Или: „Къмъ с. Огоя се числятъ нѣколко населени мѣстности (колиби), т. е. селото е прѣснато“. И т. н. „Мѣстности“ има и въ Г.-Джумайско и пр. Ако нѣкои отъ тия мѣстности, малки мѣстности, населени мѣстности, сж истински махали (колиби), то други ще сж временно обитавани кошари или „държави“. Въ Кошукав. ок. такива „мѣстности“ сж Голѣмъ Маказъ и Малъкъ Маказъ — първата е пропускателенъ пунктъ и митница, а втората не е населена. Временно обитавани (лѣте) мѣстности статистиката посочва и въ други околии (Пазардж. ок., Пещ. ок.); това сж каракачански мѣстни селища, които другаде, както видѣхме, минаватъ за села и махали. Казахме, че неумѣстно сж наречени така Чамъ-кория, Ситняково и Ц. Бистрица. А въ „мѣстността“ Чакъръ-джумая (Мѣст. ок.) имало 28 сгради, тукъ е седалище на общината, състоеща се отъ 16 села и никое отъ тѣхъ не е удостоено за срѣдище на общината. Подобни случаи има и въ Дарж-дер. околия — мѣстнитѣ Къзлачъ и Кирликъ. Въ тѣхъ става и седмичниятъ пазаръ. Това сж единъ новъ видъ населени мѣста — срѣдища или пазарища.

При това положение можемъ да си представимъ каква раздробеностъ представляватъ нѣкои отъ селата у насъ: тѣ сж разпрѣснати, групови или сборни села; състоятъ се отъ колиби и махали; колибитѣ и махалитѣ се състоятъ отъ по-малки махали и колиби, отъ махалички, а още по-дребнитѣ съставни ядки сж мѣстности и малки мѣстности. Това е единъ твърде интересенъ типъ село, което може да подлежи на нарочно изследване — произходъ и образуване, име, развитие. Напр. с. Бистрица (Г.-Джум. ок.) се състои отъ „селото“, 7 махали и 3 мѣстности, но къмъ 2-тѣ махали се числятъ и 11 колиби. Такива села, които представляватъ подобенъ сложенъ организъмъ, има много.

*

Интересно е географското разпространение на имената колиби и махали. Понеже думата „махала“ ни е дошла отъ турцитѣ, нейното разпрастранение отбелязва турското влияние въ нашата топонимия. Има много околии, въ които се употрѣбля само думата „махала“ и то чисто български околии (Трънска, Царибродска, Ихтиманска). Но има и такива, ако и малко, въ които се употрѣблява само думата „колиби“: Пещерска, Луковитска, Пирдопска. А въ трети околии и дветѣ названия се употрѣбляватъ равноправно (Разложка, Орханийска, Станимашка, Тетевенска и др.). Въ такива околии, сжщо равноправно, колиби се числятъ къмъ махали, махали къмъ колиби, колиби се състоятъ отъ махали или смѣсено отъ махали и колиби, и махали се състоятъ отъ колиби или смѣсено отъ колиби и махали. Но има още две категории: въ еднитѣ колибитѣ сж подчинени на махалитѣ, а въ другитѣ — махалитѣ сж подчинени на колибитѣ. Колибитѣ сж подчинени на махалитѣ въ Севлиевска ок. (тукъ дори има махала Душевски колиби!), Троянска, Дарж-деренска, Дьовленска, Пашмаклийска, Панагюрска, Г.-Джумайска. Въ тия околии колибитѣ се числятъ къмъ махали, или образуватъ съставни части на махалитѣ: „махала X се състои отъ колибитѣ . . .“, или „махала X съ колибитѣ . . .“, които се числятъ къмъ нея. Единствена само Габровската ок. ни дава случай всички махали да сж подчинени на колиби, т. е. названието или селището махала да е отъ по-долна категория отъ названието (селището) колиби: „колибитѣ X се състоятъ отъ махалитѣ . . .“

А общо новозаселенитѣ у насъ малки селища се наричатъ съ името „махала.“ Такъвъ е случая въ Бург. ок., Анхиалска, Петричка, Св.-Врачка, Кулска. Това, което можемъ да научимъ отъ статистиката, то е, че отъ 1920 до 1926 год. сж били основани

6 махали и само 1 колиби. Впрочемъ, отъ даннитъ на статистиката ние не можемъ да знаемъ броя на новозаселенитъ колиби или махали. Напр. на стр. V статистиката брой „новозаселени“ михалитъ Харманитъ и Бърдарево (Анх. ок.), а на стр. 4 подъ черта бележи, че първата е заселена въ 1906 г., а втората презъ 1914—1919 г. На сжщата V стр. колибитъ Лисово (ок. Василиковска) сж посочени като новозаселени, а на стр. 6 подъ черта обяснява, че сж заселени преди 50 години. А действително новозаселенитъ колиби Борянъ (Неврок. ок., 1922 г.), не се броятъ като новозаселени.

Въ връзка съ развитието на нашитъ селища се е промѣняло и тѣхното положение. За това е настъпила пълна бъркотия между наименованието и вида, къмъ който тѣ принадлежатъ. Много нѣкогашни махали, колиби или чифлици сж станали села: с. Кавакъ-махале, с. Махала, с. Чешнегирь-нова-махала, с. Колибитъ, с. Струмски чифликъ. Но има и обратни случаи: махала Горното (или Старото) село, м. Красно село, кол. Краево село. Много чифлици сж станали махали или колиби, сжщо много ханове: м. Пиперковъ чифликъ, м. Чифлика, м. Забелски ханове, кол. Чифлика. Много разбъркани имена и видове на селища има при следнитъ наименования: мах. Душевски колиби, кол. Маркова махала, чифл. Загорски колиби, а въ 1920 г. бѣжанци, избѣгали изъ селата си останали подъ сръбско юго, основали въ Кулско мах. Градсови колиби. Село Чифликъ се състои отъ 9 махали (Троянска ок.), село Колибето (с. ок.) се състои отъ 1 село и 15 махали.

*

Ако се опитаме да преброимъ колибитъ и махалитъ въ България, ще се натъкнемъ на непреодолими трудности. Даннитъ, които ни дава въ това отношение статистиката, сж непълни. Впрочемъ, статистиката не ни дава точния брой дори на селата, гаритъ или манастиритъ (стр. X. и XI. въ списъка). За гаритъ и манастиритъ статистиката прави бележки, че показва (брои) отдѣлно само тѣзи, които отстоятъ отъ съседнитъ населени мѣста не по-малко отъ единъ километъръ, или които носятъ други имена. Обаче това не е спазено. Та трѣбва да се знаятъ тия разстояния за гари, спирки и манастири, за да се направи необходимата корекция. Отъ друга страна, известно ни е, че броятъ на гаритъ все повече се увеличава. Статистиката неправилно увеличава броя на селата, като поставя между тѣхъ нѣкои манастири и гари (Рилски, Бачковски и др., Левуново, Бѣлово и др.). Но има и нѣщо друго: не се поставятъ въ броя на селата (не се броятъ като села) сборнитъ или разпръснатитъ села (Вакарелъ и др.). Тукъ статистиката брой махалитъ и колибитъ. Но и тукъ не е последователна — много такива сборни села статистиката брой като села (въ Соф. околия 9, въ Егридеренска 13, въ Кошукавашка 39, въ Дупнишка 1 и т. н.). Въ приложената на края таблица се опитвамъ да посоча броя на селата по околии, като изключвамъ броенитъ за села гари и манастири, като изключвамъ сжщо тия села, които сж сборни отъ махали или колиби, до колкото статистиката, обикновено подъ забележка (подъ черта), ни дава данни за това. Само когато нѣкое сборно село има населено мѣсто, което носи името „селото“, тогазъ и азъ го взимамъ и броя като село, обаче махалитъ и колибитъ му отнасямъ къмъ съответнитъ селища. Ако и „селото“ се разпада обаче на „мѣстности“, то пакъ го броя за село, понеже не съмъ отдѣлялъ графа за „мѣстности“ (случай съ с. Брѣзе, Соф. ок.). Но много пжти това е невъзможно да се открие по даннитъ на статистиката, въ която за нѣкои села казва, просто „пръснати“, безъ се да посочватъ разпръснатитъ части — махали, колиби или мѣстности (въ Софийско, Дупнишко).

Въ сжщата таблица се опитвамъ да дамъ броя и на колибитъ и махалитъ, отдѣлно еднитъ и другитъ, доколкото тава е възможно. Ако махалитъ и колибитъ сж разпръснати, взимамъ броя на разпръснатитъ. Само ако името на сборната се срѣща

между имената на разпръснатитѣ части, тогава броя и нея. Но има и махали, които се разпадатъ на „мѣстности“ (м. Губиславъ, Соф. ок., и др.) — тѣхъ броя, понеже, както казахъ и за селата, нѣмамъ графа за мѣстности. Не взимамъ обаче броя на частитѣ на тия махали и колиби, за които статистиката казва, че сж почти слѣти, т. е. тукъ взимамъ само едно селище. Само за Троянска и Тетевенска околия отдѣлно броя и нѣкои отъ почти слѣтитѣ, за да се схване изобщо разпръснатостта на селищата въ тия околии. Два-три подобни случая има и въ Софийско. Къмъ Тетевенъ броя 61 колиби, които статистиката посочва като „други колиби пръснати“ изъ планината и изброява имената имъ. Софийска ок. е между най-труднитѣ. Въ нея броя 25 колиби, които се числятъ къмъ с. Загъжене. Но не бихме ли могли да прибавимъ къмъ колибитѣ и 90-тѣ „мѣстности“? Нѣкои отъ тѣхъ сж истински колибарски селища, каквито има въ Срдѣна Стара-пл. Тукъ има и „нѣколко пръснати села“, за които статистиката повече нищо не казва. А има и махали (колиби) въ тия и въ други околии сжщо „пръснати“, безъ статистиката да дава броя или имената на разпръснатитѣ части, за да ги броимъ отдѣлно, та съ това още повече да се увеличи броя на колибитѣ и махалитѣ.

Самата статистика бележи, че при минали преброявания е посочвала като цѣли, единни нѣкои села и колиби (махали), та при преброяването на 31 XII 1926 г. вече ги посочва отдѣлно, т. е. разпада ги на съставнитѣ имъ части. Можемъ да очакваме, че при бждещи преброявания ще се посочатъ всички части (населени мѣста), на които се разпадатъ селата, махалитѣ или колибитѣ и въ такъвъ случай да получимъ истинския имъ брой. Дори въ нѣкои околии статистиката не брои направо нито едно колибарско селище (махала), а само села, когато се указва, че въ тия околии колибитѣ (махалитѣ) сж много повече отъ селата, понеже последнитѣ се състоятъ отъ разпръснати отдѣлни махали (колиби), а само сж схванати подъ общо име „село“. Това се вижда отъ бележитѣ, които статистиката прави подъ черта. Такива околии сж Кошу-кавашка, Орта-къойска, Г.-Джумайска, М.-Търновска, Врачанска, Фердинандска и др. За това въ моята таблица посочвамъ въ отдѣлни графи броенитѣ направо отъ статистиката колиби и махали, отъ тия, които сж поменати въ бележки подъ черта. Вижда се, че последнитѣ сж много повече отъ първитѣ.

Доколкото можемъ да извлѣчемъ данни отъ списъка на населенитѣ мѣста (31 XII 1926) въ Софийска околия е имало следнитѣ видове селища, нѣкои недостатъчно ясно установени:

Градове — 1.

Села — 116. Тукъ не влазятъ 9 села, които статистиката брои за такива, но тѣ сж сборни (пръснати), разпадатъ се на махали, колиби и мѣстности. Махалитѣ, колибитѣ и мѣстноститѣ броя при съответния видъ. Обаче тукъ броя тия пръснати села, въ които едно отъ населенитѣ мѣста носи името „селото“. Но не броя с. Брѣзе, понеже „селото“ е съставено отъ 4 населени мѣстности — броя последнитѣ при мѣстноститѣ.

Пръснати села — 12. Статистиката отбелязва за тия села, че били пръснати безъ да обясни разпръснатостта имъ, т. е. не изброява махалитѣ, колибитѣ или мѣстноститѣ, на които тия села се разпадатъ.

Махали — 71. Статистиката брои направо само 2 махали, обаче едната се разпада на мѣстности, та тукъ не я броя. Нѣкои отъ посоченитѣ подъ черта махали и колиби (5) сжщо се разпадатъ, та и тѣхъ тука не броя — разпадатъ се на мѣстности.

Колиби — 91. Статистиката направо не брои нито едно колибарско селище. Тукъ броя 25 селища като колиби, за които статистиката казва „мѣстности“ и въ скоби обяснява „колиби, кошари“ — все къмъ с. Загъжене.

Мѣстности — 90. Тукъ броя 4-тѣ мѣстности, които образуватъ „селото“ отъ с. Брѣзе.

Гари и спирки — 15.

Манастири — 17. Въ околията има още нѣколко населени мѣста — чифлици, дворци, разсадници и разпрѣснати кжщи.

Нѣма колиби или махали въ следнитѣ околии: Айтоска, Елховска, Карабунарска, Карнобатска, Котленска, Сливенска, Ямболска, Провадийска, Видинска, Б.-Слатинска, Орѣховска, Никоподска, Плѣвенска, Балбунарска, Бѣленска, Разградска, Новоселска, Н.-Загорска, Ст.-Загорска, Свищовска, Свиленградска, Поповска, Преславска и Шуменска — всичко 24 околии. Ние сжщо виждаме, че колибитѣ или махалитѣ не сж само въ връзка съ планинския характеръ на околитѣ, понеже нѣкои планински околии нѣматъ подобни селища. Въ нѣкои околии броятъ на колибитѣ и махалитѣ е незначителенъ или малъкъ. Въ следнитѣ околии броятъ на колибитѣ и махалитѣ е отъ 50 до 200: М.-Търновска, Кърджалийска, Мъстанлийска, Дарж-дерска, Пашмаклийска, Разложка, Св. Врачка, Ихтиманска, Орханлийска, Софийска и Севлиевска — всичко 11 околии. А повече отъ 200 колиби и махали има въ околитѣ Егри-дерска, Кошу-кавашка, Г.-Джумайска, Тетевенска, Троянска, Габровска, Дрѣновска и Еленска — всичко 8 околии. Най-много махали има въ Кошу-кавашка околия — 418, и то все „махали“, нито едни „колиби“. Но статистиката въ тая околия направо не брои нито една махала, всички сж посочени подъ черта. Следъ нея идатъ Тетевенска (333 к. и м.), Троянска (300), Г.-Джумайска (291), сжщо нито една не броена направо, Еленска (261) и т. н. Въ следнитѣ околии колибитѣ и махалитѣ сж повече отъ селата: М.-Търновска, Егри-дерска, Кошу-кавашка, Кърджалийска, Мъстанлийска, Дарж-дерска, Дьовленска, Пашмаклийска, Г.-Джумайска, Разложка, Св.-Врачка, Панагюрска, Пещерска, Тетевенска, Троянска, Ихтиманска, Орханлийска, Софийска, Габровска, Дрѣновска, Еленска и Севлиевска — всичко 22, а въ Луковитска селата по брой сж равни съ колибитѣ (махали нѣма). По вида на своитѣ селища това сж най-колибарскитѣ околии въ България. Най-типична е Габровска околия, въ която селата сж само 4, а колибитѣ (съ махалитѣ) 208¹⁾. Въ нея на 1 село се падатъ 52 колиби (съ махалитѣ), следъ нея идатъ околитѣ Тетевенска (по 20·8 к. и м. на село), Троянска (по 18·7), Г.-Джумайска (по 13·2), Орханлийска (10·1), Еленска (9·7), Дрѣновска (8·1), Кошу-кавашка (5·4), Егри-дерска (4·5) и т. н. Въ последнитѣ околии, както видѣхме, колибитѣ и махалитѣ сж много, но много сж и селата, макаръ малки. Ако вземемъ предвидъ голѣмината (пространството) на околитѣ, ще имаме: въ Габровска околия на 1 колибарско селище (махала) се падатъ 2·3 кв. клм. пространство, въ Дрѣновска по 2·6 кв. клм., въ Кошу-кавашка по 2·7 кв. клм., въ Мъстанлийска и Троянска по 3·5, въ Тетевенска по 3·6, въ Егри-дерска по 3·8 и т. н. Следователно най-гъсти сж колибитѣ (махалитѣ) въ Габровска околия. Но ако поискаме да видимъ гъстотата на селищата въобще по околии (само градове, села, колиби и махали, безъ манастири и пр.), ще получимъ: въ Мъстанлийска ок. на 1 селище се падатъ по 2·01 кв. клм. повърхнина, въ Габровска по 2·23, въ Кошу-кавашка по 2·26, въ Дрѣновска по 2·30, въ Кърджалийска по 2·91, въ Егри-дерска по 3·16, въ Троянска по 3·35, въ Тетевенска по 3·39, въ Г.-Джумайска по 4·33 и т. н. Най-малки сж селищата (само градове, села, колиби и махали) въ Кошу-кавашка околия — срѣдно по 85 д. ж. на селище, следъ това идатъ околитѣ Тетевенска (по 112 д.), М.-Търновска и Мъстанлийска (по 121 д.), Г.-Джумайска (по 124 д.), Дрѣновска (по 150 д.), Троянска (по 151 д.), Дарж-дерска (по 156 д.), Егри-дерска (по 167 д.), Габровска (по 191 д.) и т. н.

¹⁾ Разпадамъ с. Козирогъ на съставляващитѣ го 3 колиби, макаръ да сж „почти слѣти“.

Общият брой на селищата в България, съгласно приложената таблица, на 31 XII 1926 г. е билъ: градове 93, села 4128, колиби 1282, махали 2700. Тукъ не влизатъ другитѣ видове селища у насъ, като манастири, гари, чифлици, населени мѣстности, ханове, прѣснати дворове и т. н. Въ приложена къмъ настоящата статия карта е дадено разпредѣлението по околии на градоветѣ, гаритѣ, селата и колибитѣ (махалитѣ). Всѣки съответственъ белегъ отговаря на едно селище¹).

Divers types de localités en Bulgarie

Quand on parle de „types de localités“ en Bulgarie on envisage toujours les trois catégories suivantes: villes, village et hameaux; on emploie, en bulgare, dans le sens de hameau, les termes „kolibi“ (toujours au pluriel, du mot „koliba“ signifiant hutte) ou „mahala“ (dénomination turque de quartier).

Les statistiques officielles nous donnent même le nombre total de ces trois genres de localités. Un examen attentif, cependant, va nous prouver que ces trois sortes de localités ne sont pas clairement déterminées, ni même très distinctes entre elles et que leur nombre n'a point été exactement fixé jusqu'à présent.

D'autre part, on découvre, actuellement, beaucoup de nouveaux types de localités ayant été toujours comptés parmi les trois types mentionnés ci-dessus; or, cette attribution a été faite sans aucun plan déterminé, de différentes manières et parfois même très arbitrairement. A cet égard, la Direction Générale des Statistiques semble incertaine ou ses données sont souvent incomplètes. En effet, la plus grande diversité qui existe dans les différents types de localités et qui nous échappe à première vue, n'est due exclusivement ni à leur étude insuffisante ni à leur classification incomplète, mais encore aux nouvelles conditions de vie qui ont créé de nouveaux types de localités.

La ville et le village sont les localités un peu plus nettement déterminées; puis viennent les hameaux (kolibi et mahala).

Il existe, cependant, parmi les unes comme parmi les autres des transitions plus ou moins perceptibles: ainsi, par exemple, certaines villes ressemblent à des villages, tandis que certains villages présentent l'aspect des villes locales.

Une pareille transition se fait sentir aussi entre les villages et les hameaux. Les gares et les stations de chemin de fer nous présentent un nouveau type de localités; certaines d'entre elles sont souvent éloignées des villes ou des villages qu'elles desservent et portent des noms tout autres que leurs propres noms; or, la statistique n'en fait pas une distinction consécutive.

C'est aussi le cas des couvents qui offrent un autre type de localités et dont cinq ont été comptés au nombre des villages.

La statistique signale encore les types de localités suivants: anciens couvents, lieux de villégiatures, habitations pastorales de montagnes, localités de montagnes temporel-

¹) Международниятъ географски конгресъ въ Парижъ (1931 г.) се е занимаватъ съ видоветѣ селища и представянето на карта поселищнитѣ съотношения. Възъ основа трудоветѣ за Италия, Швейцария, Белгия и Ромъния проф. Demangeon предлага ед нъ свой картографски методъ, при който картитѣ ни даватъ и степенята на гъстотата на селищата. Азъ не можехъ да използвамъ картографската формула на Деманжона при даннитѣ, съ които сега се разполага, а се задоволихъ да дамъ бройнитѣ отношения на нѣкои видове селища у насъ по околии (вж, А. Demangeon — Une carte de l'habitat, въ Annales de géographie 15 V 1933).

rement habitées, auberges, faubourgs, fermes, mines, fabriques, écoles d'agriculture, haras, maisons de sauvetage, maisons d'habitation isolées les unes des autres, demeures ou cours dispersées et isolées, bergeries, moulins, palais royaux etc.; c'est ainsi que les nomme la statistique elle-même.

Il y a des villages considérables par le nombre de leurs habitants: le village de Knéjà, par exemple, a une population aussi nombreuse que celle de huit villes à la fois. La plus petite ville — Kochou-kavak — compte à peine 553 habitants.

D'ailleurs il y a des villages de 75 et même 44 habitants seulement; alors que beaucoup de hameaux („kolibi“ ou „mahala“) les dépassent par le nombre de leurs habitants; parmi ces derniers (les hameaux) il y en a qui comptent jusqu' à 500 habitants et même davantage, nombre que beaucoup de villages n'atteignent point; au contraire, il y en a d'autres qui ont à peine 3—5 habitants.

Parmi les villages, le type prédominant de localité est celui dont les maisons sont groupées et attenantes les unes aux autres par leurs cours.

Les villages dispersés présentent un second type et sont formés de plusieurs „kolibi“ ou „mahala“ plus ou moins éloignés les unes des autres; et souvent, ces villages portent des noms tout autres que ceux des hameaux qui les composent.

Ainsi, par exemple, la réunion de neuf „mahala“ dispersées forme un village portant le nom nouveau de Vakarel, qui suggère l'idée d'un nom collectif. La statistique mentionne beaucoup de villages pareils. Elle note encore d'autres villages dispersés semblables, énumérant les parties qui les composent sous la rubrique de remarque. Pour d'autres enfin, elle s'est contentée de dire seulement qu'ils sont dispersés, sans expliquer en quoi consiste leur dispersion et sans donner les noms et le nombre de leurs parties composantes.

Le village le plus éparpillé que l'on trouve est celui de „Lechk o“ (dans l'arrondissement de Gorna-Djoumafa) et qui se compose de 56 „mahala“ — (hameaux).

On rencontre le même cas d'indécision dans la détermination des „kolibi“ ou „mahala“ (hameaux): plusieurs d'entre eux aussi sont mentionnés comme hameaux disséminés, en énumérant même leurs parties composantes, sans toutefois élucider le démembrement de certains.

Il est à espérer que la Direction Générale des Statistiques mettra plus de netteté et de précision dans les recensements futurs.

La statistique mentionne un type particulier de hameaux sous le nom d'emplacements ou petites localités.

En pareils cas, certains villages trop démembrés, trop disséminés composent de la sorte des organismes trop compliqués.

Ainsi, par exemple: le village de Brésé (arrondissement de Sofia) est constitué du village lui-même, de quatorze „mahala“ et de 23 emplacements; or, le village lui-même se subdivise en quatre emplacements divers.

Le village de Bistrizta encore (arr. de Gorna-Djoumafa) se compose du village lui-même, de sept „mahala“, onze „kolibi“ et trois emplacements.

Dans cet état de confusion dans les notions, la nomenclature des localités n'est pas exempte de contradictions; cela est, d'ailleurs, lié à l'évolution même des localités. C'est ainsi qu'une vraie ville porte le nom de „village moyen“ (Orta-keuy); de grands villages sont només des „mahala“, „kolibi“, fermes etc.; ou bien, il existe encore les contradictions suivantes, avec les dénominations telles que: mahala de la ferme, mahala de l'hôteleries, des kolibi, des Douchevsky kolibi, etc.

J'ai dit plus haut que le type de hameaux en Bulgarie est connu sous le nom de „kolibi“ ou „mahala“, et ces deux dénominations sont équivalentes. L'usage fréquent du mot „mahala“ dénote un reste de l'ancienne influence turque.

Il nous est impossible d'après les données que nous savons à notre portée aujourd'hui, de savoir le nombre exact des hameaux en Bulgarie.

Dans le tableau ci-joint, j'essaie de fixer, autant que possible, le nombre de villages par arrondissement; j'en exclus les gares, les couvents et les villages composés.

J'essaie encore, par le même tableau, de déterminer le nombre des hameaux — kolibi et mahala séparément; les kolibi ou mahala composés en sont exclus, mais leurs parties composantes y sont comptées.

Les données de ce tableau diffèrent complètement de celles qui ont été publiées par les Statistiques pour les mêmes types de localités (recensement du 31 décembre 1926).

On voit encore par ce tableau que les hameaux non comptés par les statistiques mais simplement mentionnés en guise remarques, sont beaucoup plus nombreux; et ils auraient pu l'être davantage. Ainsi, par exemple: rien que dans l'arrondissement de Sofia, on pourrait décomposer encore 12 villages au moins.

Je n'ai point cherché à compter les „emplacements“ parce que cette tâche, ayant en vue les données de la statistique, m'a paru absolument impossible. Or, dans ce cas, on aurait pu décomposer en emplacements beaucoup de kolibi et mahala et même certains villages.

Le tableau n'indique non plus le nombre des couvents, des gares, des fermes, etc.

Sur la carte ci-jointe sont répartis, par arrondissements, les villes, les gares, les village et les hameaux (kolibi et mahala); chacun de ces types de localités est marqué par un signe particulier et le nombre des signe indique le nombre des types différents. On y voit aussi quels sont les arrondissements qui possèdent le plus de hameaux.

Il y a 24 arrondissements seulement où les hameaux manquent. L'arrondissement le plus riche en hameaux est celui de Kochou-kavak (418), mais l'arrondissement-type de hameaux est celui de Gabrovo: on y rencontre une ville, 4 village seulement et 208 hameaux. Dans ce même arrondissement, à chaque hameaux incombent 2,23 km² de superficie.

Mais si nous avons en vue les villes, les villages et les hameaux, alors la densité se présente ainsi: à l'arrondissement de Mastanly incombent 2,01 km.², à celui de Gabrovo 2,23 klm.², à celui de Kochou-kavak 2,26 klm.², à celui de Drénovo 2,30 klm.² etc.

An. Sp. Rasboïnikov.

Таблица за броя на градовете, селата и колибитѣ (махалитѣ) по околии — 31 XII 1926 год.

№ по редъ	Име на околията	градове	села	Броени направо			Посочени подъ черта			Всичко колиби и махали	№ по редъ	Име на околията	градове	села	Броени направо			Посочени подъ черта			Всичко колиби и махали
				колиби	махали	всичко	колиби	махали	всичко						колиби	махали	всичко	колиби	махали	всичко	
1	Айтоска	1	62	—	—	—	—	—	—	—	23	Дупнишка	1	69	—	1	1	—	16	16	17
2	Анхиалска	2	51	—	2	2	—	—	—	2	24	Кюстендилска	1	118	—	3	3	—	10	10	13
3	Бургаска с. и гр.	2	36	1	3	4	—	2	2	6	25	Радомирска	1	69	—	5	5	—	1	1	6
4	Василиковска	2	11	1	—	1	—	—	1	2	26	Егри-деренска	—	48	—	30	30	—	188	188	218
5	Елховска	2	64	—	—	—	—	—	—	—	27	Кошу-кавашка	1	77	—	—	—	—	418	418	418
6	Кара бунарска	—	30	—	—	—	—	—	—	—	28	Кърджалийска	1	97	—	66	66	—	81	81	147
7	Котленска	1	22	—	—	—	—	—	—	—	29	Мъстанлийска	1	103	—	—	—	—	143	143	143
8	Карнобатска	1	57	—	—	—	—	—	—	—	30	Орта-къойска	1	71	—	—	—	—	16	16	16
9	М.-Търновска	1	13	—	—	—	65	—	65	65	31	Дарж-деренска	1	42	—	4	4	3	78	81	85
10	Сливенска	1	40	—	—	—	—	—	—	—	32	Дьовленска	1	30	3	14	17	28	3	31	48
11	Ямболска	1	60	—	—	—	—	—	—	—	33	Пашмаклийска	1	33	—	104	104	6	43	49	153
12	Варненска с. и гр.	1	86	—	—	—	—	3	3	3	34	Г.-Джумайска	1	22	—	—	—	11	280	291	291
13	Провадийска	1	91	—	—	—	—	—	—	—	35	Неврокопска	1	68	—	—	—	1	11	12	12
14	Бѣлоградчишка	1	50	—	2	2	5	5	10	12	36	Петричка	1	57	—	15	15	5	2	7	22
15	Видинска	1	57	—	—	—	—	—	—	—	37	Разложка	2	11	—	2	2	57	13	70	72
16	Кулска	1	27	—	1	1	—	—	—	1	38	Св. Врачка	1	63	—	1	1	—	63	63	64
17	Ломска	1	58	—	1	1	—	—	—	1	39	Карловска	4	43	—	—	—	—	1	1	1
18	Берковска	1	42	1	—	1	2	—	2	3	40	Пазарджишка	1	60	—	2	2	—	1	1	3
19	Бѣло-Слатинска	1	31	—	—	—	—	—	—	—	41	Панагюрска	1	14	—	24	24	6	—	6	30
20	Врачанска	1	76	—	—	—	1	15	16	16	42	Пещерска	2	19	12	—	12	26	—	26	38
21	Орѣховска	1	40	—	—	—	—	—	—	—	43	Пловдивска с. и гр.	1	99	—	2	2	—	1	1	3
22	Фердинандска	1	46	—	—	—	—	2	2	2	44	Станимашка	1	64	—	11	11	7	10	17	28

№ по редъ	Име на околията	градове	села	Броени направо			Посочени подъ черта			Всичко колиби и махали	№ по редъ	Име на околията	градове	села	Броени направо			Посочени подъ черта			Всичко колиби и махали
				колиби	махали	всичко	колиби	махали	всичко						колиби	махали	всичко	колиби	махали	всичко	
45	Ловчанска	1	46	—	4	4	—	4	4	8	66	Н. Загорска	1	61	—	—	—	—	—	—	—
46	Луковитска	1	21	5	—	5	16	—	16	21	67	Ст.-Загорска	1	89	—	—	—	—	—	—	—
47	Никополска	1	34	—	—	—	—	—	—	—	68	Чирпанска	1	58	—	—	—	—	1	1	1
48	Плъвенска	1	53	—	—	—	—	—	—	—	69	Габровска	1	4	200	—	200	1	7	8	208
49	Тетевенска	1	16	44	24	68	260	5	265	333	70	Г.-Орѣховска	2	42	—	6	6	—	5	5	11
50	Троянска	1	16	—	116	116	31	153	184	300	71	Дрѣновска	2	25	196	8	204	—	—	—	204
51	Балбунарска	—	26	—	—	—	—	—	—	—	72	Еленска	1	27	24	220	244	5	12	17	261
52	Бѣленска	1	36	—	—	—	—	—	—	—	73	Свищовска	1	35	—	—	—	—	—	—	—
53	Кеманларска	—	29	—	7	7	—	2	2	9	74	Севлиеvsка	1	42	—	27	27	5	49	54	81
54	Разградска	1	49	—	—	—	—	—	—	—	75	Търновска	1	62	24	8	32	—	—	—	32
55	Русенска с. и гр. . .	1	42	—	2	2	—	—	—	2	76	Борисовградска . . .	1	24	—	—	—	—	1	1	1
56	Брѣзничска	1	40	—	1	1	—	1	1	2	77	Свиленградска	1	51	—	—	—	—	—	—	—
57	Ихтиманска	1	21	—	65	65	—	7	7	72	78	Харманлийска	1	78	—	1	1	—	9	9	10
58	Новоселска	—	36	—	—	—	—	—	—	—	79	Хасковска с. и гр. . .	1	69	—	—	—	—	14	14	14
59	Орханййска	2	16	5	6	11	124	27	151	162	80	Ески-Джумайска . . .	1	43	—	4	4	—	2	2	6
60	Пирдопска	3	14	8	—	8	1	—	1	9	81	Ново-Пазарска	1	45	—	3	3	—	—	—	3
61	Самоковска	1	30	—	3	3	—	—	—	3	82	Османъ-Пазарска . . .	1	87	—	21	21	—	19	19	40
62	Софийска с. и гр. . .	1	129	—	2	2	91	71	162	164	83	Поповска	1	46	—	—	—	—	—	—	—
63	Трънска	1	51	—	1	1	—	48	48	49	84	Преслаvsка	1	36	—	—	—	—	—	—	—
64	Царибродска	—	50	—	13	13	—	12	12	25	85	Шуменска	1	69	—	—	—	—	—	—	—
65	Казанлъшка	1	53	—	6	6	—	4	4	10		Всичко	93	4128	524	841	1365	758	1859	2617	3982

Забелжка: Градскитѣ околии сж. броени заедно съ селскитѣ.

ГРАДОВЕ, ГАРИ, СЕЛА И КОЛИБИ (МАХАЛИ) ВЪ БЪЛГАРИЯ.

РАЗПРЕДЪЛЕНИ ПО ОКОЛИИ ЗІ. XII. 1926 г.

Броятъ въ всѣка околия на видоветъ селища е
 представенъ въ съответния брой условни белези.

■ ГРАДЪ. □ ГАРА ○ СЕЛО • КОЛИБИ (МАХАЛИ).